

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția Strada Buzești 42 Administrația Strada Regală. 6. BUCUREȘTI	Director: N. IORGA Redactori: { St. O. Iosif, M. Sadoveanu și I. Scurtu.	ABONAMENTUL ANUAL În țară . . . 10 lei În străinătate 12 »
--	---	--

SERBĂRILE DE LA SIBIIŪ

(Sfârșit)

Uitam pe d. Holban de la «Revista idealistă» cu toastul său pentru «toți scriitorii», ținut după plecarea mea. Scriitorii răi îi vor fi recunoscători.

ZIUA A NOUA

O apariție nouă în expoziție: P. S. S. Ignatie Pap, episcop de Arad. O figură de călugăr cărunt, cu linile tari, pe un trup nalt, slab, cu mișcările stingace. Sfirșește iute cercetarea colecțiilor și merge să facă, în încăperile băncii *Albina*, sfințirea școlii de menajiu — adevă cu voia d-lui Vulcan, regisorul literaturii romine în părțile Crișului — de *gospodărie* pe care o deschide Reuniunea femeilor romine de aici, după ce douăzeci de ani a tot strins bani cu talgerul.

Slujba se face înaintea citorva doamne și domni din Sibiiu. Mi se pare că obișnuita calotă roșie și un omofor abia cusut cu fir aruncat ușor în jurul gîtului nu se potrivesc prea mult cu o sfeștanie făcută de un episcop, în țara unde pentru noi cirja lui trebuie să fie ca un toiag de Domnie. Răspunsurile le dă cine se întimplă și chiar un băiețaș fără guler. Totuși e de față și Mitropolitul Mețianu, pe care lumea nu-l încunjură așa cum s'ar cuveni, așa cum voia și știa să fie încunjurat un Șaguna.

Gîndul acestei școli și osteneala pentru dînsa sînt mai ales ale d-nei Maria Cosma. Nepoată a Mitropolitului Miron Romanul, innaintașul celui de astăzi, soție a unui om așa de puternic și de cuminte cum e directorul «Albinei», d-na Cosma ține să-și facă pretutindenii influența simțită și fără îndoială că această femeie pricepută e un factor de căpetenie în viața Sibiiului; în expoziția de acum, d-sale mai cu seamă i se datorește partea etnografică, a lucrului de mină. Deci e firesc ca d-na Cosma să vorbească după slujba episcopală

pentru a lămuri asupra rostului școlii celei nouă. Aș înțelege-o, nu atît ca un așezămînt deosebit de școala superioară care aduce așa de mari foloase tuturor familiilor romînești neunite, ci în legătură cu dînsa, ca o desăvîrșire pentru viața cea adevărată a învățămîntului teoretic așa de bogat care se primește în acea școală. Poate că la această părere vor ajunge și conducătorii școlii după ce, timp de cîțiva ani, se vor face încercările.

Mitropolitul răspunde. Are vorba destul de ușoară, se învîrte lesne într'un cerc de idei bisericești cunoscute și știe să amintească unde trebuie vrîsta sa înnaintată. E de sigur prea tîrziu acum ca să se audă o cuvîntare caldă și plină de înălțare pe care ar putea-o da atîția dintre aceia, în ranguri mai mici, care sînt de față. Străbatem cele citeva odăițe joase, cam fără lumină, în care e așezată cu multă pricepere și cu o îngrijire fără greș școala gospodinelor, lîngă odaia cu masa lungă unde primesc hrană în dar, cu cheltuiala «Albinei», studenții romîni săraci din toate școlile Sibiului.

Cu toată ploaia care cade, cei doi arhieriei și vicariul sibiian Ilarion Pușcariu, un scriitor din generația veche, pleacă pe jos la reședința metropolitană. Îi văd trecînd încetinel cu umbrile de-asupra pălăriilor largi, neîncunjuțați de nimeni, abia schimbînd între ei cite o vorbă de toate zilele, și-mi pare rău pentru această Biserică, în care ar trebui să vedem și astăzi cea mai adevărată și mai înaltă a noastră mîndrie. Generația nouă, în fruntea căreia stă aici asesorul Miron Cristea, om cult, modern și impunător prin nobleța chipului său, are mult de lucru pentru a învia cele ce muriseră.

*

Sara, bal mare în salonul «Casei de petreceri» a orașului. Multe fete frumoase, multe toalete strălucitoare, multă bucurie în tinerime. Dacă ar fi de sine stătător, acest bal ar mulțami și pe cel mai pretențios Bucureștean, Parisian, ca să nu zic Budapestan. Dar el vine la sfîrșitul marilor serbări ale Asociației, care se ține cu banul tuturor, și în bună parte cu banul sărăcimii. Și alătura de acești profesori, funcționari de bancă, militari, studenți, de aceste fice ale familiilor care aș astăzi puterea și banul, aș vrea să văd acea mare mulțime curată, cuviincioasă, foarte frumoasă și foarte *nobilă* în chip, în port și mișcări, care a dat strălucire și măreție zilelor de la Săliște și ne-a adus aminte pe ce temei sănătos se sprijină viața noastră, a celor pe cari i-a ridicat sus munca, priceperea, moștenirea și norocul. «Boierime» avem, slavă Domnului, destulă în România, de la copacul

falnic care-și trage rădăcina din cel mai vechiu trecut al țării, până la buruiiana crescută sus prin norocul pământului bun în care i s'a prins sămînța. O avem destulă, și am scăpa bucuros de o bună parte dintr'nsa. S'o mai născocim și aici, unde același curent de viață frățească trebuie să străbată toate stratele unei societăți naționale pindite și prigonite?

*

Sfîrșind, țin să însemn purtarea ușuratecă și fără conștiință a presei românești de aici și de dincolo. La noi, serbările de la Sibiiu aū mers, în coada informațiilor, alături cu știrile despre accidente și călătoriile d-lor miniștri, pe cînd locul de cinste era păstrat pentru spurcarea zilnică a adversarului politic său pentru lămurirea împrejurărilor din țările galbene și negre, după care ni arde inima. Dincoace, «Tribuna», «Libertatea», «Drapelul», «Gazeta de Duminică», «Foaia poporului», «Telegraful român» — cite nume pentru nimica goală! — chiar și «Unirea»¹, abia aū binevoit să publice cîteva rînduri seci și șterse, programe împetrișate cu nume, orî s'aū grăbit să facă curte unuia și altuia tipărindu-i prosa oficială a cuvîntării. Iar încolo, accidentele din toată lumea, fleacurile, nimicurile și prostiile din cele cinci continente și veșnica bălăbănire cu chestia acelora cari la Pesta se ceartă cu suveranul pentru că nu-i lasă și nu-i ajută să facă revoluție împotriva sa. Unul a zis așa, altul a scris așa, un al treilea are de gînd să facă cutare lucru. Și ce ni pasă nouă! Nouă ni pasă ceia ce s'a făcut aici, pe ogorașul sămănăturii noastre culturale, unde ni crește roada care satură. De aceasta trebuia să vorbiți, luminători ai neamului, chemați și nechemăți, precum despre adunarea lor de cultură vorbesc zi de zi, cald, mîndru, pios, Sașii, ale căror serbări se desfășură acum! Căci gazetăria nu e un izvor de cîștig, nici un cal de paradă de pe care să te vadă lumea, nici o platformă pentru a atinge situații politice. — ci, aici mai ales, o datorie, o jertfă. Cina nu e în stare a' o face, să se dea în lături, și cine poate, să iasă innainte și să-și ia cu vitejie și hotărîre locul ce i se cuvine. Căci fără o premenire în ziaristică vom rămînea o gloată care n'are de unde primi sfaturi și n'are cum se înțelege.

* * *

¹ «Gazeta» din Brașov și-a dat oarecare silință și a deschis serbărilor din Sibiiu pagina întâiu.

Anul acesta a dat învățătură pe care adunarea din anul viitor trebuie să le urmeze. Dar, așa cum au fost, serbările neobișnuite din 1905 au lăsat amintiri de o frumuseță trainică ce se vor adăugi la vistieria sufletească a neamului.

N. IORGA.

MÎNGĂIEREA DIN URMĂ

(După KÖRNER)

*Ce stați șorăelnic, cu ochi 'mpietriți?
Ce stați și salbatic în noapte priviți,
Flăcăi cu inimi bărbate?
Azi urlă furtuna cu vucetă miș,
Se sguđuie lumea din temelii;
Năpaste pe toți se abate.*

*Urgia din iad dă năvală spre noi;
Atîta sînge scump de eroi
N'a frînt crăsmășasca trufie.
Dar Domnul din cer încă nu ne-a uitat!
Cînd zorile 'n sînge le-a scaldat,
Fru ziua de sînge să fie.*

*Și dacă noi fost-am voinici în trecut,
Din piepturi viteze azi face-vom scut!
Căci crîncenă luptă ne-așteaptă.
La arme flăcăi; stă tigrul rînjiț!
La arme cu toți; căci cîasu-î sosit!
Popor ce-ai dormit, te deșteaptă!*

*Cu toți gata de luptă să fim
Și reseră moartea în ochi s'o privim,
Să nu ne dăm legea și glia:
Pămîntul străvechiă să-l scăpăm de stăpîni,
Ori voinici să murim cu spadele 'n mîni,
Urînd și-n morminte robia!*

*Nemernicit accia ce gem răbdători !
 Mai scumpe ca toate-ale lumii comori
 Ni-s sfintele noastre plaiuri.
 Jurăm că liberi de-acum vom trăi,
 Ori liberi în cer cu străbunii vom fi !
 Căci liberi sînt morții în raiuri.*

*Deci urle furtuna cu vetele mîi,
 Deci tremure lumea din temelii ;
 Voi sufletul nu ni-l veți frînge !
 Și dacă pămîntul cu voi s'a surpa,
 Noi liberi și nebiruiți vom sta
 Frația 'nchegînd-o cu sînge.*

ION BORCIA.

VICTIMELE DĂTORIEI

FRAGMENT DIN ROMANUL «DOMNIȚA VIORICA».

— «Avem să te decorăm, nene Gheorghe ! Ai servit și comuna, dar și statul... mîntea d-tale, și jertfa d-tale, este mai presus de orice răsplată omenească... Regretăm că nu putem să facem mai mult, dar măcar atîta trebuie să facem pentru ca fapta d-tale să fie o pildă frumoasă pentru toți Rominii».

Gheorghe se uită la prefect, la oamenii din casa lui, și privirea-i cade pe copilul mort lingă care ard luminările, apoi zice blajin prefectului :

— «Lasă-mă, domnule, în pace...», s'așază pe un scaun și, punînd obrazii în palme, sprijină coatele de genunchi, privind spre fiul său. Ghiță Namilă i se apleacă la ureche și-l întrebă :

— «Să-l arunc afară, nene Gheorghe ?»

Dar Gheorghe nici n'aude.

Un țeran s'apropie respectuos de prefect și-i șoptește :

— «D-le prefect, să-l iertați, uite azi e a treia zi de cînd stă așa fără să mănince, fără să guste ceva : uite-l, cum a albit în aste trei zile... și nu știu dacă a dormit un pic... Lasă-l săracu'».

Prefectul dă din cap, el mai spune primarului cîteva cuvinte ; laudă felul cum s'au purtat toți țeranii, și pleacă să salute pe Viorica.

La curte, i se spune că de trei zile doamna vine acasă numai noaptea și că ziua este în sat, îngrijește răniții. Prefectul pornește din nou în căutarea ei, spre a-i mulțumi pentru că a contribuit cu bunătatea ei la starea bună a spiritului țeranilor din comună, și că astfel a stăvilît revolta.

Doi țeranî intră pe poarta lui Gheorghe Mortu', vorbind : Ion Stănică, gras, scurt, roșu, cu fața rotundă, și consilierul Stan Păpușă.

— «Nene Stănică», zice consilierul, «eu n'am crezut să fie pe lume așa inimă bună ca Domnița : nici nu știu unde e, nici n'o vezi ; și numai auzi de binefacerile ei. Trece prin sat, și nici nu se știe cum, par'că nici nu calcă...»

— «Ea nu e ca boieru'. Pe boieru' numai de cit îl simțiai : tremuram cînd trecea pe lingă noi, prin sat. Și ce alaiu ! ce încruntări !»

— «Ce are a face : una-i boieru', și alta e Domnița. Domnița noastră este ca ingerii, mai că nici n'o zărești, doar simți, auzi și vezi faptele ei bune ; și toată lumea o laudă și o binecuvintează».

— «Îmi spunea Marin Teleleu», zice Ion Stănică, «îmi spunea că a adus și pe doftorița care îi e prietenă, și a mai chemat pe socoteala ei și un doftor de la oraș...»

— «Așa-i, afară de doftorul plășii, care abia a avut vreme să dea pe la noi. Uite că vine și părintele Neagoe...»

Preotul îi salută, și, urmat de dascălul Ioniță Mitu, intră în odaia unde e copilul lui Gheorghe.

Tot ce dragostea fără margeni a unor părinți iubitori a putut aduna pentru un copil idolatrisat, se află aci. Flori, luminări, icoane, stați în jurul lui, și hăinuțele curate, și ghetete nouă, și florile de pe perna capului, îl fac palid ca un inger.

Noptile de veghe în care țerancele stăteau lingă micuțul mort au trecut ; și nici laudele, nici rugămintile celor doi părinți copleșiți de durere, n'au readus în viață pe Iancușor.

Mama lui, cu ochii secați de lacrimi, cu fața roșie, de atita plins și nedormire, răgușită de țipetele și bocetele ce și-a smuls, stă cu capul plecat în coșciug peste picioarele micuțului, și geme prelung. Durerea îi stringe inima și-i stoarce ultimele accente de jale.

Gheorghe, tatăl copilului mort, stă pe scaun, pe același loc din care poate să vadă întregul chip al fiului său. El nu plînge, ci, confundat într'o toropeală vecină cu nesimțirea, stă cu ochii duși în fundul capului, și numai cite un oftat lung, ce i se smulge din băierile inimii, arată că el trăiește și că durerea a pus stăpînire pe sufletul lui.

Preotul s'apropie de el să-l mîngîie, dar vorbele sînt zadarnice. Gheorghe nici nu le aude : durerea a trecut în inima asta peste marginile puterilor omenești ; și, cuprins de milă, părintele Neagoe, convins că mintea asta lucidă este sfărmată pe veci, se întoarce de la el, spre copilul mort, ștergîndu-și, din greșeală cu sfintele odăjdii, ochii umeziți.

Dascălul aprinde tîmnia în cădelniță. Acum încep rugăciunile după care corpul trebuie ridicat și dus spre groapă. Preotul ridică ochii la cer și vocea lui puternică vibrează de înduioșare.

Mama copilului izbucnește în strigăte, desnădăjduită de sosirea aceasta a despărțirii. Cu glasul răgușit, scoțînd sunete care n'au nimic din vocea omenească, ea răcnește cuvinte fără șir ; mîngîieri de mamă se amestecă fără noimă cu apeluri desnădăjduite. Ea invocă

pe Maica preacurată, care știe ce-î durerea unei mame, ea cere sprinjalul tuturor sfințelor, ea cere o minune: pentru durerea ei, o minune ar fi un lucru atît de natural! Dar nimic nu se întimplă. Preotul își continuă slujba, cu vocea întretăiată de suspine.

Părintele Neagoe tocmai ridică glasul din nou, dar se intrerupe o clipă, căci vede pe Domnița Viorica ingenunchind lingă cosciug. Toți țeranii și țerancele din odaie se îndepărtează respectuoși. Preotul salută fără să vrea, și apoi își urmează slujba. Viorica depune flori pe picioarele copilului, și se retrage de-o parte: fața ei este palidă și slăbită de nedormire, și ochii ei frumoși sînt roșiți de lacrimile ce a vărsat pînă aci, la vederea celorlalți morți din comună.

Acuma preotul a terminat, și face un semn. Doi oameni intră cu un pat mic de lemn, îl așază și pun mîna să ridice cosciugul. Dar mama lui Iancușor sare în sus ca o nebună, țipă răgușită, și s'aruncă peste copil, acoperindu-l cu corpul ei, cuprinzînd sicriul în brațe, încleștindu-se de el. Oamenii se opresc.

Cîteva femei se apropie, o apucă fiecare de cite o mînă, îi desfac cu putere brațele, dar nenorocita nu se lasă, ea se luptă cu femeile, și desnădejdea îi dă puterea necesară ca să înlătore pe cele mai apropiate. Ea nu mai scoate nici-o vorbă, ci tăcută, cu buzele strînse, dinții încleștați, cu privirea cruntă, ca luptînd pentru viața copilului iubit, le imbrințește, rămîne cîteva clipe singură, și iar se încleștează de cosciug.

Ghiță Namilă innaintează, plîngînd la vederea aștei scene. Primarul innaintează și el, ștergîndu-și ochii, și amîndoi apucă femeia de mîni și o desfac de sicriu. Mama copilului s'aruncă innaintea celor doi, cuprinde genunchii lui Ghiță, îi sărută, și, răgușită, strigă implorîndu-li milă:

— «Lăsați-mi-l, nu mi-l luați, vă sărut picioarele, nu mi-l luați; fie-vă milă de inima mea!»

Uriașul își micșorează ochii, și deodată izbucnește în hohote de plîns. Ne mai putîndu-se stăpîni, el dă drumul femeii, duce mîinile la ochi, și, făcînd un gest descurajat, fuge de lingă ea, și s'ascunde după mulțime, spre a nu fi văzut cum plînge. Preotul și dascălul cu ochii umezi stau în ușa, încurcați, neștiînd ce să facă. pe cînd mama se încleștează din nou de cosciug.

Alți doi vin s'o iea de pe sicriu, însă, cum ea resistă și își cheltuiește ultimele puteri în lupta cu oamenii, Gheorghe, tatăl copilului, se scoală din locul lui, și cu mișcări ca de automat, dă femeia la o parte. Ea se uită la el, îl recunoaște, și se supune, dar izbucnește în plîns, și din ochii ei secați se smulg două șiroae de lacrimi, cînd ea strigă:

— «Gheorghe-Gheorghe, tocmai tu să mi-l iei!»

Tatăl dă oamenii la o parte, s'aplecă peste copil, și, într'o izbucnire de plîns, îi sărută ochii, obrazul, gura, îi sărută mîinile, îi sărută picioarele, și apoi cade plîngînd peste el, cuprinzînd cosciugul în brațe.

Cei doi oameni îl ating, și-î șoptesc ceva.

El plînge cu hohote, dar nu se mișcă. Preotul s'apropie de tatăl desnădăjduit și îi șoptește ceva la ureche. Gheorghe ridică fruntea și strigă brusc:

— «Nu-l dau, mă! Nu-l dau!»

Viorica s'apropie plîngînd: ea îl atinge pe umeri, îl cheamă pe nume. Gheorghe o recunoaște, și, într'o izbucnire nouă de lacrimi, zice cu un accent sfâșietor:

— «Oof, Domniță-Domniță, n'ai mai putut să-l scapi!..» Un hohot de plîns îi tăie glasul, și el își acoperă fața cu minile, pe cînd Viorica, năpădită de lacrimi, plînge de saltă îmbrăcămîntea pe ea.

Cei doi țerani, văzînd că Gheorghe ține minile la ochi, se folosesc de acest lucru și apucă sicriul, dar mama copilului sare asupra lor, agățîndu-se de cosciug, strigînd desperată:

— «Gheorghe, nu-î lăsa, nu-î lăsa că ni-l iea, nu-î lăsa!»

Femeile și fetele din odaie izbucnesc într'un plîns hohotit, care zguduie pînă la lacrimi pe bărbații cei mai tari. Și oameni bătrîni, bărbați puternici, fug afară, să nu fie văzuți cum li șiroiesc ochii, pe cînd în odaie, de hohotele femeilor, nici nu se mai aude cele ce spune preotul în noua rugăciune ce a început.

Tatăl copilului face un gest hotărît: toată lumea din casă așteaptă să se petreacă ceva neobișnuit.

Acu Gheorghe dă oamenii la o parte, pune capacul peste mort, apucă sicriul, îl ridică pe umărul său drept, se clatină puțin supt povară, și o pornește spre ușe, să-și ducă el însuși fiul la cimitir.

La vederea sfîșietorului spectacol, fețele celor prezenți se crispează brusc; toți se simt ca gîtuții de ceva ce li înneacă respirația; plînsorile îi năpădesc cu o putere necunoscută pînă aci, și toată adunarea izbucnește în bocete. Casa întreagă plînge: și trei femei leșină în izbucnirea emoției generale.

Mama copilului se iea după Gheorghe, scoțînd strigăte răgușite, urlînd, desperată:

— «Unde mi-l duci?! und mi-l duci, călăule?!»

Gheorghe, încovoiat supt povara lui, ca supt o cruce neasămănat de grea, trece pragul, și se îndreaptă prin curte spre poartă, urmat de preot și de cei de față. Tot drumul este plin de femei, țerani și copii, și, la vederea lui Gheorghe cu coșciugul pe umeri, bătrînii duc minile la ochi, femeile încep să lăcrămeze, un fior trece prin toate inimile și, pe cînd toți clatină din cap compătîmîndu-l, o șoptă udă de lacrimi s'aude trecînd dela un capăt la altul al mulțimii:

— «Săracul, săracu' Gheorghe!»

Maria, mama copilului, a apucat pe Gheorghe de haină și 'l roagă bocîndu-se:

— «Unde-l duci, omule!! Du-l acasă, pentru numele lui Dumnezeu... Du-l acasă!»

Femeile o ieau de braț și o duc pe urma sicriului, și cei doi țerani merg alături de drum cu targa lor, pe cînd în urmă sosește tot satul compătîmînd și plîngînd pe părinții frumosului copil.

La răspîntie preotul și mulțimea se opresc: Gheorghe e silit să-și

pună copilul jos. Ceî doi se apropie cu targa, dar el îi răspinge și așează cosciugul în praful drumului, ingenunchind alături.

Ochii fără lacrimi ai țeranului sînt țintiți asupra sicriului închis; privirea lui este fixă, cu ceva nehotărit într'însa; obrații galbeni abia mai au urme ude pe ei, numai suspinele dese, care-î năvălesc din piept, peste buzele tremurînde, arată cum inima și sufletul plîng și se zbuciumă de durere în el.

Acu preotul sfîrșește, și Gheorghe își apucă odorul, cu sicriu cu tot, îl ridică pe umeri cu greu, și dă să pornească, dar puterile îl părăsesc, și el se abate cu copilul lui mort în drum.

Un țipăt de spaimă se smulge din pieptul mulțimii; toți se răpăd să-î ajute; Gheorghe se scoală cu greu, el s'a încleștat de cosciug, și, acuma, îl pune o clipă jos, s'apleacă peste copil și geme cu un accent sfișietor:

— «Iartă-mă, tăticule dragă, că aici să te duc nu mai am putere, iartă-mă!»

Çițiva îl ridică. Ghiță Namilă îi pune cosciugul pe umăr, cu o mină îl ține de subțiori, și convoiul pornește în spre cimitir, însoțit de bocetele răgușite, desnădăjduite, ale Mariei, și de plînsul țeranilor și țerancelor, care ieau parte la durerea prietenului lor Gheorghe.

Un cuvînt al învățătorului, adresat unui băiat, pune în fierbere pe toți copiii satului. În cîteva clipe, băieții și fetele se scoală, toți sînt grupați pe laturile drumului, între preot și sicriu. Unul mai mare, Petrică al lui Ghiță Namilă, al doilea în școală după Iancușor, se întoarce în mers, face un semn, și peste o sută de copii intonează cu voci ca de heruvimi un imn care se înalță armonios peste jalea fără friu a celor de față.

La a doua răs-pîntie, convoiul se întilnește cu altul mai mic: e cosciugul lui Harap, purtat de oameni curții, și avînd alături pe Neaga, Buzoianu, și ceva mai în urmă pe logofătul Iorgu.

Viorica rămîne ceva mai înapoi, ca să urmeze sicriul robului mort, și vede pe Neaga plîngînd, cu ochii înroșiți. Ceva mai la urmă, sosesc pe rînd alte patru convoiuri mici: sînt doi țerani morți pe urma rănilor, și sînt sicriile lui Buzălată mort în vîlmășag, și al lui Niță, fostul primar, ucis cu o lovitură de măciucă.

Toate aceste inmortmîntări ar fi trebuit făcute unele după altele, pentru ca atît primarul, cit și consiliul comunal să poată asista la fiecare în parte, după cum se hotărîse: dar nu mai fusese Gheorghe să-î sfătuiască, și decisiile luate dispăreau în jalea și desorientarea generală. Abia se putuse aduce preoți din alte comune, pentru ca să îngroape creștinii morți în aceiași zi.

Cum biserica e prea mică pentru a depune pe toți în ea, s'a hotărît ca restul morților să fie lăsați afară, și numai Iancușor să fie dus înnăuntru.

Acu se oprește Gheorghe, gata să cadă cu fiul său, dar Ghiță Namilă îl ține cu sicriu cu tot.

S'apropie poarta bisericeî, și Maria lui Gheorghe se smulge din brațele femeilor, aleargă pînă în fața bărbatului ei, îi cade la picioare, și-l apucă cu amîndouă minile de genunchi, implorîndu-l:

— «Unde-l duci? Du-l acasă! acasă du-l!»

Ghița o ridică din drum, și o dă la o parte, fără a se uita la ea, de frică să nu-l podidească din nou și mai tare lacrămile.

Preotul s'apropie de Gheorghe, și-i șoptește :

— Să-l punem în rînd cu toți cei căzuți, că și el a murit pentru comuna noastră, ca și ceilalți.

Părintele copilului dă din cap ; lui îi este tot una : el așază copilul pe targă la intrarea bisericii și, ca pe urma unei înțelegeri, toți ceilalți își aduc morții lor aci.

Serviciul divin începe : preoții slujesc pe rînd rostind aceleași cuvinte care dau flori prin sufletele celor de față.

Neaga s'apropie de sicriul lui Harap, și pune un mănunchiū mare de flori alături de el.

După Neaga, se apropie Viorica de robul mort, îl privește în tăcere o clipă ; ochii ei se umplu de lacrimi, tînăra se apleacă încet și sărută obrazul negru, ars de soare, al fostului servitor. Peste fețele tuturor trece o tremurătură, și un suspin se smulge din pieptul oamenilor curții și dintr'ale țeranilor. Pe rînd, Neaga, apoi toți ceilalți, sărută pe uriașul mort ; și cițiva depun flori, alături de acele aduse de Neaga.

Viorica iea din mina lui Buzoianu cîteva mănunchiuri de flori și trece pe la ceilalți morți ; ea sărută fruntea lui Niță Buzea, Grigore Buzălată, Nistor Albu și Radu Velea. Lingă fiecare depune flori, și cearcă să mîngîie cu vorbe blinde pe rudele lor.

Acum ajunge lingă sicriul lui Iancușor ; ea s'apleacă, și îl sărută, suspinînd.

Mama copilului strigă brusc :

— «Iancușor-Iancușor, uite că a venit Domnița ; scoală-te, maică!»

Plînsul, pînă aci reținut al celor de față, izbucnește cu hohote. Preotul vrea să zică ceva, dar vorbele i se opresc în gît ; și el rămîne cu mina ridicată în aier, fără să poată rosti un cuvînt.

Învățătorul își șterge ochiū, și, fără introducere, fără pregătire, strigă, ca să fie auzit de toți, cu glasul muiat de lacrimi, ștergîndu-și la fiecare frază ochiū :

— «Cînd Domnița noastră a inaugurat școala, ni-a dat pentru pus în clasă o cadră pe care erau cîteva cuvinte și nume simple. Scria : «Morților pentru Independență : Iancu Bețivu, Gheorghe Hătru, Toader Cobzea. Nae Grigoriu : patria recunoscătoare!»

«Cînd am văzut acest prinos adus vitejieii țeranilor din satul nostru, un fior mi-a trecut prin inimă, și am plîns ca un copil. Atunci m'am ascuns, căci îmi era rușine să fiū văzut plîngînd ; dar azi, de și plîng spunînd-o, nu mă mai ascund.

«Ce a făcut atunci Domnița Viorica pentru morții din războiū, noi trebuie să o facem și o vom face pentru cei morți întru apărarea comunei. Chipurile lor nu vor fi uitate nici-odată, și în veci vor fi săpate în inimile noastre numele azi sfînt nouă : Iancușor al lui Gheorghe Pralea, Niță Buzea, Grigore Buzălată, Nistor Albu, Radu Velea, și numele călăului crud, dar devotat pînă dincolo de moartea stăpînei sale, numele țiganului Udrea Harap.

«Acea din cadră aŭ murit pentru țară; ăștia de aci prin moartea lor nu aŭ laurii nemuririi, dar aŭ un drept sfint la venerația și iubirea noastră, care o să li rămână, veșnică.

«Trebuie să dăm numele lor ca pildă tuturor.

— «Amin», strigă preotul.

— «Amin! așa să fie», strigă țeranii; iar primarul, uitind că e la cimitir, strigă:

— «Se face! o să se facă negreșit».

Acuma se lasă o tăcere, în care se aud numai gemetele scoase de rudele morților: toți se uită să vadă ce este, și chiar și cei mai din fund se înalță să privească: ei răresc pe Viorica, în picioare, lângă sicriul copilului. Ea vrea să zică ceva, toți ochii sînt ațintiți la obrazul și buzele ei frumoase. Ochiii, înrouați de lacrimi, privesc spre cele șase sicrie; ea deschide gura. Dar buzele și bărbia îi tremură, și ea abia poate rosti cu glasul vibrînd de emoție:

— Suflete bune! Vă mulțămesc! Dar vocea i-se taie și, după ce se luptă cîteva secunde să vorbească, Domnița își ascunde ochii cu batista udă de atita plîns.

Preotul, luat de emoția generală, întinde de la locul lui mîna și, într'un avînt pornit din adîncul inimii, în liniștea bruscă ce se face, strigă către cele șase cosciuguri:

— Sculați, morților din sicrie! Sculați să vedeți cum e răsplătită de frumos jertfa voastră; scoală tu, Iancușor copil cuminte, scoală tu, Nistore, tu, Radule, oameni buni de inimă; scoală și tu, Gligore, și tu Niță! și școală și tu, uriașule ars de soare, Harap! Scoală! sculați-vă ca să vedeți cum toată obștia vă plînge, cum toți vă binecuvîntează, cum însăși Dömnita noastră cea bună plînge și se roagă pentru voi!

Toate fețele tremurără. O vijelie de emoții trece peste cei adunați aci și, într'o izbucnire formidabilă de plîsete care răzgudue pe cei mai tari, toți cad în genunchi. Înșiși preoții se topesc în lacrimi, udînd sfințele odăjdii, cu șiroaiele ce li țîșnesc din ochi.

Părintele Neagoe nu mai cuvîntează, el răcnește; și vocea lui tremurată de zguduirea lăuntrică, muiată în lacrimi, duce plînsul de la un cap la altul al cimitirului plin de oameni emoționați. Supt descătușarea emoției care-l zgiltie, preotul vorbește cu glas de tunet, și lacrimile cari-i curg prin barba tremurîndă, fac și mai comunicativă jalea de care e pătruns. Acuma el nu mai stă pe loc, ci, ajuns la un paroxism de emoție, se mișcă de la un cosciug la altul, strigînd cînd unui mort, cînd altuia cuvînte duiioase pe care inima lui prea plină le revarsă asupra lor.

Asemeni unui uriaș care și-ar jeli copiii, el plînge cu glas înalt, în fața oamenilor și a lui Dumnezeu, tot prisosul de iubire și recunoștință de care se simte pătruns față de țeranii satului. El arată cit de bun și devotați aŭ fost față de stăpîna lor, și cum ea cu blindețe, cu vorbe bune, cu fapte înălțătoare, a meritat credința lor, și cum țeranii umili și șterși, cum robul țigan s'aŭ purtat vitejește, aŭ murit luptînd; cum chiar un copil, în dorința de a fi folositor bunei

Domnițe, s'a purtat cu bărbăția oamenilor maturi și a murit, fără lacrimi, cu vitejia eroilor mari.

Cimitirul întreg, înțesat de țeranî, plînge, și țerancele, pe tonuri sfișietoare, își urlă jalea ce le zguduie, pe cînd de-asupra întregii vijelii de bocete planează glasul preotului, care imploră cu lacrimile în ochi și în voce pe morți, să se mai scoale odată spre a vedea recunoștința și iubirea cu care-i plînge satul și Domnița Viorică.

Cu incetul, cu incetul glasul preotului se pierde în plînsul întregului cimitir.

VASILE POP.

ÎNDOIALĂ

*E blîndă zi, ca ceasul de iubire
A două inimi ce de mult s'asteaptă; —
Tu stai pricînd la rîzîra înțeleaptă
Dezrăluită 'n cîmp, în largă fire...*

*Tresaltă 'n suflet caldă mîngăiere,
Cînd mîndră se arată 'n lanuri munca, —
Și colo, peste apă, rîde lunca
De glas de păseri dulce ca de miere...*

*Cum ai venit aicea pentru-o clipă,
În raiul sfînt și dătător de pace,
Umilită 'ntreaga ta ființă tace, —
Doar cîteca curînte spuse 'n pripă...*

*Și cînd sufletu-mi prinde să doinească,
Ușor suris din buze-ți se strecoară,
Senin, curat ca liniștea de seară, —
Dar nu-î nimic în el să hotărască.*

*Căci gîndul tău e un zburdalnic flutur,
Alcargă în zburînd din floare 'n floare,
În orice loc el las'o dezmierdare
Și calzi fiori în orice loc îl scutur'...*

*Și nu știu... Mă îndrept spre tine,
Pe suflet ca un nînr mi se lasă:
Eutea-roii și eă floarea norocoasă
Pe care dragul flutur să s'anine?...*

ION DRĂGĂNESCU.

MARINĂ

*Și agitată de-un lung tremur, albastră se întinde marea
Spre țarmul unde portocalul își scutură molatic floarea, —
În adierea parfumată o barcă lunecă ușoară,
Despicînd raul ce recade c'un murmur ce te înfioară.
Ea zboară ca o nălucire, se perde 'n zarea depărtată,
Din întuneric o lumină tremurătoare-o măr arată,
Iar raul cîntecu-și urmează tînguitor isbind în stîncă
Și glasul lui răsuna jalnic în noaptea caldă și adîncă.
Pe țarmul înflorit pescarul tot așteptînd a lui iubită,
Lugină risător romanța de doru-î tainic făurită
Și ce melancolie dulce pe val, și'n noapte ce mister
Nestrăbătut de cît de luna ce palidă veghează 'n cer!*

ALEXANDRU TH. STAMATIADÉ.

Reproducerea oprită.

PARTEA A DOUA.

IX.

A venit și de data asta împăcarea, foarte ușor, și bătrînii n'au bănuț nimic. Cînd a intrat acasă, cu inima strînsă, cu gîndul că va găsi întunec și răceală. a fost întîmpinată în prag de Vasile. A cuprins-o în brațe, a sărutat-o, a rugat-o să-l ierte, și ei i-au venit lacrimile și și-a plecat capul pe umărul lui.

Nu i-a spus nici-o vorbă rea, nici nu l-a întrebant măcar unde a fost. A plîns lingă el, și-a șters apoi lacrimile în sărutările lui, a cercat să-i zîmbească, — și el a fost vesel, i-a spus o mulțime de lucruri, i-a stîrnit une-orî chiar rîsul. Însă tîrziu, noaptea, în odăița caldă, în pat, Tinca sta deșteaptă, pe cînd Vasile sforăia ușor lingă ea. În lumina blindă a candeliei sta gînditoare, cu ochii mari ațintiți în bagdadie, cu fruntea ușor încrêțită. Din cînd în cînd ofta; se gîndea la ce a fost și la ce va fi...

Și viața de iarnă începu.

Zilele erau mohorite, cu cerul cîpțușit de zăpada norilor. Une-orî se pornea ninsoarea în fulguri liniștite, orî în cernerî grăbite. Venia și vîntul cîteodată cu învăluirile-î viscoloase, cu tristele-î plingeri, seara, cu tristele-î șoapte de poveste la geamurile negre, în tăcerea odăii, pe cînd Tinca și Vasile stăteau alături, cu lampa neaprînsă, negri, în fața focului pîlpîitor.

În tăcerea zilelor, singură, după ce-și sfîrșea treburile, Tinca se așeza în iatac, supt icoane. Acuma rar citia. Îi plăcea mai de grabă să lucreze la o horbotă, orî să stea aplecată asupra gherghelului. Așa mai bine veniau gîndurile, cu mîngîierî îndepărtate din lumina de vis a copilăriei. Cîteodată îngîna cîntece cu glas slăbit, care de-abia se auzia în liniștea odăii. Se lua apoi ca după o apă, și amintirile o duceau în locuri și în zile cu soare: se vedea cîntînd altă-dată,

alt-undeva ; și copila bălaie și zburdalnică a trecutului era parcă alta, madam Negrea n'o mai cunoștea.

Serile de Simbătă spre Duminică le petreceau la cuconu Iorgu, ori la cucoana Săftica Ionescu. Vorba dura puțin, pînă venia dulceața și cafeaua. Îndată după aceasta se începea lotoșul.

În toată strada, între cunoscuți, nu era decît un singur joc de lotoș : al cucoanei Săftica. Ea îl lua totdeauna, Simbătă seara sau în spre o sârbătoare, la vizită, dacă nu era vorba să vie cu toții la dumneaei. Se așeza în jurul mesei, își treceau unul altuia tablele, le întindeau, le potriviau, puneau banii, cite cinci bani fiecare, în scrumelnița, și începeau. În tăcerea jocului, numai glasul celui care striga bilele se auzia, și pînă la sfîrșit, cînd fiecare pornia spre casă, nu se mai vorbea nimic.

Dumineca, bătrînii treceau spre biserică și luaă în drumul lor și pe tineri. Acolo, supt boltă, în mijlocul mulțimei, în strană, Tinca răminea ascultînd citirile sfiute și glasul mlădios al psaltului Luca, bătrîn și gîrbov. Cînta așa de frumos și de dulce, în cît cuconu Iorgu totdeauna zicea, cînd eșiau de la leturghie : « Bătrîn și gîrbov, dar tot cîntă ca un serafim... » Une-ori, la zile mari, se așeza la strana lui moș-Luca și cuconu'-Grigore, ș'apoi amîndoi se întreceau în cîntări din ce în ce mai trăgănate și mai dulci, de era o adevărată minune.

Bătrînii stăteau unii lingă alții în strane, cu capetele plecate puțin pe un umăr ; și Tinca de obicei se așeza lingă bătrînul Lunceanu. Din cînd în cînd cuconu'-Andrieș întorcea capul spre tineri, și zîmbia fetiței lui, dar pîn' la năfură nu rostea nici-un cuvînt. Așa se cădea într'un locaș sfînt. De-aceia nu-î prea plăceau lui celelalte cucoane, care tot zădărau cu vorba pe Tinca, și veniau la biserică așa de împoțonate, par'că voiau să sparie lumea cu îmbrăcămintea.

În biserică fumeau luminările, și catapiteazma cu șirurile ei de sfinți se vedea ca printr'un abur. Ferestrele lăcrimau în șuvițe lungi. Oamenii treceau spre altar, se închinau, băteau mătăni, se întorceau la locurile lor. Era amestecătură de tîrgoveți și sătenî, printre care se deschidea șanț cînd se arăta pălăria grea a unei cucoane. Sătencile ședeau îngrămădite la fund, spre pridvor, îndărătul bărbaților. Și de-asupra capetelor, prin fumul de sus, vibrau cîntările răsunătoare, în creșteri și scăderi. Iar în răstimpuri de liniște, cătră sfîrșit, veniau innăbușite, bubuind adînc, tremurînd prin ziduri, sunetele clopotelor de sus, din turn.

Cînd eșiau, se adunau cu toții la un loc : bătrînii, cu cuconu Iorgu și cucoana Casuca, și tinerii. Prin zăpadă, prin frigul iernii, mergeau încet, vorbind. Tinca și Vasile intrau cei d'întăiu în căsuța lor, bătrînii

treceaū mai departe. Citeodată însă intraū și ei în gospodăria tinerilor și-și făgăduiau, privind pe Tiuca și rîzînd, «o masă ca aceea» și o petrecere după amiază ceva rar.

În vremea aceasta, în apropierea sărbătorilor Crăciunului, se făcu o apropiere de prietenie între Tinca și cucoana Marița a lui Neculcea. Pînă atunci se vizitaseră, se întîlniseră la alte cucoane, vorbiseră, dar Tinca nu descoperise nimic deosebit în această femeie uscată, cu ochii totdeauna cerniți, care vorbea domol și i se uita totdeauna drept în ochi.

Într'o seară, însă, cînd ieși la porțiță, ca să vadă dacă nu vine Vasile, Tinca se trezi față în față cu madam Neculcea. Voi să se tragă înapoi, nu mai era vreme. Simți că i-î rușine, și îngină:

«Buna-sara, cucoană Marița...

— Buna-sara! ce mai faci mata?...

— Bine, uite, am ieșit și eu o leacă la porțiță...

— E cam frig, să nu răcești!...

Cucoana Marița se opri, par'că voia să spuie ceva. Tinca nu se simția bine, nu-î plăcea să-î știe alții necazurile. Voi să se întoarcă, să intre în casă.

«Eū așteptam pe Iancu, zise madam Neculcea. Sînt șapte și nu mai vine... Nicî domnul Negrea n'a venit?»

— Ba da... nu... îngină de-abia auzit Tinca.

— Haide, intră, intră în casă... șopti cucoana Marița apropiindu-se și apucînd-o de mîna. Ești așa de plîpîndă... Uite, tremuri!...

Ș'o petrecu pînă la ușă, apoi intră și ea înlăuntru, cu un fior de frig, strîngîndu-și pe umeri și la gît berta subțire.

În iatac Tinca se simți stînjenită de privirea ei; par'că n'avea astîmpăr; se uita pe fereastră în întunerecul de afară, ar fi vrut să iasă iar. Cucoana Marița îi urmăria toate mișcărilor.

«Uite, vezi mata? zise ea încet, deodată; așa eram și eu la început... Nu-mi mai aflam locul... Acuma m'am obișnuit...»

— Ce? zise Tinca oprindu-se. A, nu!.. n'am nici-o nerăbdare... Știu că Vasile are treabă la primărie și de-aceia mai întîrzie!...

— Nu, nu mă înșeli, șopti madam-Neculcea și, sculîndu-se de pe scaun, o apucă de mîna. Știu eu bine... Te-am văzut de multe-ori alergînd spre porțiță și am văzut în vre-o două rînduri lampa arzînd pînă tîrziu aici în iatac... De ce să te ferești? Mata încă ești fericită... Se întîmplă așa de rar... Și domnul Negrea te iubește... Dar eū... dac'ai ști cit de chinuită sînt... cum mă zbat... cum trebuie să alerg... Știi, știi prea bine... mai bine-ași muri! Oh! de n'ar fi fata!...

Se opri și privi pe Tinca drept în ochi:

«Dacă ai ști cit amar am strîns eu în suflet... și nimenea n'a fost

lingă mine să mă mîngîie... Și nu știu cum, par'că ași vrea să-ți spun totul, tot ce am pe inimă, par'că m'ași mai ușura... Iaca, eū mă duc... Toată ziua am așteptat, l-am căutat și nu l-am găsit... Te rog nu te supăra...»

Și deodată îi apucă și cealaltă mînă, și i le sărută pe amîndouă. Apoi își strînse repede berta la gît și ieși. Iar Tinca rămase în mijlocul odăii așa de încremenită, încît uită și de întîrzierea lui Negrea și de necazul ei. În cîteva cuvinte spuse repede, cu vocea plină de lacrimi, cucoana Marița pusese amărăciune adîncă; acuma prin odăiță par'că trecuse o suflare de durere, și tînăra sta încă în picioare și privia spre ușă, pe unde ieșise ființa care dintr'odată îi rasăria în altă lumină, cu un suflet pe care încă nu i-l bănuise.

A-doua-zi stătu multă vreme la îndoială, după plecarea lui Negrea la primărie. Apoi se hotărî: trase pe mînecei cațaveica cu blăniță de vidră, își puse șalul, își luă o horbotă, spuse mamei Ioana ce trebuie să facă în lipsa ei, apoi ieși la porțiță, și de-acolo făcu cei cîțiva pași pînă la casa lui Neculcea.

Cucoana Marița îi deschise repede ușa:

«Te-am văzut pe fereastră... zise ea zîmbind. Mă temeam că te vei fi supărat aseară... Acuma, vād că nu m'am înșelat... Am bănuit de la început că ai suflet bun...»

Și Tinca băgă de seamă că ochii cari o priviau se umeziseră.

«Te uiți că mi-s plini ochii de lacrimi? șopti madam Neculcea și iar zîmbi. Nu, nu poți să știi cît de bine-mi pare c'ai venit! Uite, șezi, șezi colea pe scaun, lingă sobă... Dezbracă-te de blăniță... Așa... Și șalul... Bun, șezi ici...»

În odaie era călduț. Pe paturile de lemn lustruit erau așezate întins cuverturile vișinii peste așternuturi. Oglinda, scaunele, scrinul sticliau deopotrivă. Și în toată încăperea curată plutia un miros ușor de zăhar ars.

Cucoana Marița se așeză pe un scaun în fața Tincăi, aproape, și o privi un răstimp cu ochii ei bunî, umezi, plini de dragoste.

«Știi cît eram eū de amărită aseară? vorbi ea, și par'că-î tremura glasul. Nu vedeam innaintea ochilor... Credeam că erî s'aū luat lefle...

— Nu, nu s'aū luat... zise Tinca.

— Știu... Acuma m'am mai liniștit... Trebuie să trimet ceva bani fetei, să vie acasă de sărbători... Ce făceam eū? Așa-î că știi? știi că iar am umblat erî după Iancu...

— Nu știu... răspunse Tinca cu glas înnăbușit.

— Nu știu... Daaa... am umblat, ca în multe rînduri...»

O clipă se opri, cu fața dintr'odată întunecată:

«Să nu crezi că m'am mai tînguit vre-odată cuiva... Nu, — nimăruî... nimăruî nu m'am tînguit! Eû nu ştiu dacă mată ai pentru mine cît de puţină prietenie... dar mie mi-ai fost așa, nu ştiu cum, dragă, chiar de la început... De multe ori m'am gîndit să-mi uşurez sufletul... Vezi mată... Eû de mititică am fost așa, fără noroc... Mamă n'am avut, a murit cînd eram de fiică... Tata a trăit cu alta... Eû munceam ca o roabă, umblam îmbrăcată ca o calică, ş'am îndurat multe, multe bătăi... Numai Dumnezeu ştie! De multe ori nici nu mîncam... Şi nu îndrăzneau să spun niciodată tatei... El n'a ţinut de loc la mine... Niciodată n'am avut parte de dragoste. Pe urmă, m'am măritat... Iancu m'a cerut întâiu şi m'am dus după el, să scap odată de chinurile de-acasă... Ce eram să fac? Şi iaca, nici pe urmă n'am avut noroc... Acuma ştii prea bine...»

Cucoana Mariţa vorbea repede cu glas moale şi se uita drept în ochii Tincăi, cu un uşor zîmbet de durere. Iar tînăra simţia că i se topeşte sufletul, pătruns de milă. Şi nu ştia ce să spuie. Uitase vorba şi sta cu minile nemişcate pe genunchi.

«Ştii cît am plîns? urmă cucoana Mariţa. Nimeni pe lumea asta nu ştie ce nopţi amare şi nesfîrşite am petrecut! Era Olga mititică... Îi dam ţiţă şi plîngeam... si-i curgeau lacrimile mele pe obrăjei... Stam singură, şi Iancu petrecea... Şi cînd venea acasă, nu-i ziceam nimica, numai plîngeam, — alt' ce puteam face?...»

Madam Neculcea se opri:

«Aşa-i că te uiţi lung la mine? Numai o nebună vorbeşte așa într'una, fără oprire...»

— Ba nu, cucoană Mariţa, zise Tinca tresărind; şi îi cuprinse minile... Spune... Şi eû am suferit...

— Şi mată ai suferit? Eû văd că ţi-i milă... Ştii... mi-a venit așa să-ţi spun... Pînă acuma nimăruia n'am spus... nimic! nimic! Zici c'ai suferit? Da, ai suferit; ai aşteptat o noapte, ai plîns, pentru că așa ești... te întristează orice, văd eû... Uite, şi de mine ţi-i milă...»

Cucoana Mariţa îşi acoperi faţa cu minile şi începu a plînge; dintr'odată prinseră a o scutura suspine adînci, grele, parcă voiau să-i risipească trupul. Şi-i curgeau lacrimile printre degete; nu se putea opri, luată de valurile unei dureri fără nume. Îşi plecă capul pe genunchii Tincăi, întinse braţele şi-i cuprinse mijlocul, şi plîngea cu hohote amare, cu o disperare sălbatecă.

«Cucoană Mariţa! cucoană Mariţa! strigă speriată Tinca. Ce ai? De ce plîngi? Ce este?... Şi-i cuprinde capul, i-l ridică în sus, tremurînd şi ea, de tulburare, de spaimă necunoscută, care-i stringea inima.

— Nu, nuu! grăia plîngînd și gemînd cucoana Marița... Lasă-mă... n'am mai putut!... Nimănuî n'am spus ce am... Acuma las' să plîng... să nu te temi, lasă-mă să plîng!...»

Și plinse mult cu obrazul alăturat de pieptul Tincăi. Suspinele care o zguduiau conținută, nunaî lacrimi măi curgea, și oftări lungi îi umflau pieptul din cînd în cînd. Tîncea o privia mișcată, se simția și ea gata să plîngă și-î mîngia în neștire părul cu palma dreaptă.

O lungă povestire de durere îi spuse în ziua aceia cucoana Marița, Tincăi. Și tîncea simția născînd prietenia, se simția legată tot măi strîns de ființa aceia nefericită, care suferise nemărginit măi mult de cit dînsa.

Nu era o noapte de chin, nu erau zece nopți. — era o viață întreagă, o viață lungă, în care orice ceas aduce lacrimi și picături de venin; era o nesfîrșită teamă de ceasul ce vine, era o neîntreruptă bătaie de inimă, o așteptare amară a clipei cînd va sosi *el*, cu ochii turburi și crunți, neînțelegînd nimic, nerostind nici-un cuvînt, disperat în ticăloșia lui, fără de nici-un ban în buzunar, fără nici-un ban dintr'o leafă întreagă pe-o lună!... Era groaza de nopțile lungi în care el juca în cărți și bea hrana pe o lună a nevetei și copilului, era groaza care măria ochii de spaimă cînd el se rostogolia din prag spre ea, cînd îl primia în brațe, cînd o izbia răsufierea-î otrăvită!

Și Tîncea asculta povestea vieții aceștia nenorocite, care se înclisese atît de mult în sine, și simția o durere surdă răscolindu-î pieptul; parcă-î adia prin suflet un vînt de foc. Apoi tîrziu cucoana Marița tăcu, își șterse ochii, oftă ușurată, și amîndouă rămaseră privind-se îndelung, cu mihnire.

(Va urmă.)

MIHAIL SADOVEANU.

CRONICĂ.

N-rul cel nou din «Luceafărul» dă o cercetare privitoare la nuveliștii de astăzi. Toți au răspuns la scrisorile ce li s'au trimis și toate răspunsurile au o însemnătate trainică, măcar una de istorie literară, biografică. Cred că d. Duiliu Zămbirescu greșește cînd spune destul de aspru că revista din Buda-pesta urmărește scopuri de reclamă cu astfel de întrebări și că măi la urmă astfel de lămuriri despre omul care serie n'au de loc a face cu opera pe care a scris-o. Cea măi bună dovadă că nici d-sa nu crede statornic aceasta e că a răspuns atunci cînd putea să tacă. De sigur că scriitorul nu reproduce ori-ce se află în viața omului care, ca să zic așa, îl *poartă*, dar nu e nimic din întipăririle sufletești pe care i le-a lăsat viața lui întreagă, care să nu se poată urmări în opera lui. Rămîne deci să se aleagă ce este *sufleteș* în lucrurile pe care le-a trăit scriitorul. Aici stă deslegarea, — și aici stă și

greutatea. Dar orî-ce scriitor de frunte sau măcar de influență e dator să dea cîndva publicului care l-a citit, iubit și urmat, istoria mărturisită adevărat și deplin a sufletului său creator.

*

Ceia ce ni lipsește cu totul sînt manualele și dicționarele de specialitate, care pot fi redactate în chipul cel mai ușor de înțeles și mai folositor în același timp, cum au Francezii cunoscutele Manuale Roret, despre orice știință și meșteșug. Poate că în ceia ce privește musica, nevoia era și mai mare. Dicționariul foarte pe larg și bogat al d-lui Titus Cerne din Iași, în care oricare are de învățat cite ceva, nu e la îndemîna tuturor și, oprit de cîtva timp, nu pare să fie menit a atinge în curînd sfîrșitul: de la 1899 n'a mai ieșit, în adevăr, nici-o fasciculă. De aceia e un dar binevoit scurtul și ieftenuț *Dicționar de musică*, de Timotei Popovici. Eleganta cîrticică a apărut la Sibii în acest an chiar. Cele 160 de pagini tipărite mărunt cuprînd toate cunoștințele ce sînt de nevoie unui profan. Ici și colo se dau și figuri. Partea privitoare la Romîni din articolul «Musică» e însă cu totul neîndestulătoare și trebuie refăcută la a doua ediție, pe care o dorim acestei cîrticele.

*

D. N. Dobrescu a strîns articolele sale de istorie bisericească din «Luceafărul» și «Convorbiri literare» într'un volumaș pe care-l intitulează «Fragmente privitoare la istoria bisericii romine». E vorba de amănunte din viața bisericească a Romînilor din Ardeal. Toată lucrarea vine din cercetările autorului în arhivele de Stat din Pesta, unde a avut mîna fericită. Pe încetul d. Dobrescu, cel mai harnic dintre tinerii teologi pe cari i-a dat Facultatea bucureșteană, va cîștiga și acele însușiri de îmbrățișare mai largă a subiectului, care-l vor face un adevărat istoric al vieții noastre bisericești, pe terenul căreia a lucrat pînă astăzi ca erudit și cercetător cu rivnă. Din cartea de astăzi numai două lucruri nu-mi plac: prea multele și gravele greșeli de tipar și cutare notă în care trebuie să se serie în alt ton despre păr. Buna. Ce-avem a face noi, cești din România, chiar și teologii, cu întepăturile și micile răutăți, cu efecte însă așa de mari și de nenorocite, pe care le schimbă între sine, înăcristi de urita patimă confesională, atîția dintre uniții și neuniții Ardealului? Dacă nu Facultatea de teologie, cea de litere din București se străduiește a da mari perspective senine și înalte ideale românești tinerilor cari urmează cursurile și între cari d. Dobrescu a fost unul din cei mai sîrguitori.

*

Publicul va ierta multele greșeli de tipar ce s'au strecurat în darea de samă despre serbările din Sibii. Ele vor fi îndreptate în ediția separată, împobodită cu ilustrații, care va ieși în curînd.

Tot lipsa din București a redactorului obișnuit al acestei Cronice a făcut să nu se poată vorbi de mai multe lucrări nouă.

*

O descoperire care va bucura pe toți cei ce iubesc limba și trecutul nostru e aceia a arhivei vechii Companii comerciale grecești din Sibii, care se află astăzi la protopopia de acolo. În ea se află o sumă de *scrîșori românești* de cea mai mare frumusețe. Ele vor apărea în cursul anului acestuia chiar, în «Studiile și documentele» mele, supț titlul: *Corespondența românească a Companiei Grecilor din Sibii*».

În *Zeitschrift für romanische Philologie* și 'n broșură separată, d. dr. Gustav Weigand publică o dare de samă asupra faimoasei cărți, în formă nouă și ciudată, pentru a spune lucruri vechi și răsuflate, a d-lui dr. (în medicină!) E. Fischer, *Die Herkunft der Rumänen*; eseculenta romanist socotește și dînsul că opera — primită cu entuziasm numai de admiratorii naivi sau interesați ai diletanților incorrigibili — nu contribuie cu nimic la rezolvarea problemei, ci mai mult o împiedecă. Într'o altă dare de samă din aceeași revistă, d. dr. Weigand vorbește cu elogiul pe deplin întemeiate despre minunata *Bibliografie românească veche*, vol. I, a d-lor I. Bianu și N. Hodoș.

*

Un nou succes meritat al scriitorului nostru drag, d. Mihai Sadoveanu: marca revistă germană *Deutsche Rundschau*, nr. 11, din 1905, pp. 284—290, publică, într'o traducere conștiincioasă, admirabila povestire *Cosma Răcoare* și o scurtă notiță biografică asupra autorului ei și a însemnătății sale printre scriitorii noștri moderni. Alătura cu bucățile germane și străine, culese cu cea mai mare grijă de către redactorii revistei, povestirea d-lui Sadoveanu își păstrează locul cu vrednicie, și cinștea ce-o aduce literaturii rominești, înaintea străinilor ce ne cunosc așa de puțin bunele însușiri *reale*, ne bucură.

*

D. dr. Ludovic *de* (sic) Csato, cunoscut publicului din Ardeal din unele schițe și articole politice publicate prin gazetele de acolo, a tipărit la Budapesta, în noua tipografie a ziarului *«Poporul român»*, un volumaș elegant de 85 pp., cuprinzînd schițe de călătorie interesante — unele povestiri literare și amintiri din zilele de agitație politică ale *Memorandului*. D. Csato arată dragoste pentru chemarea de scriitor și prin îngrijirea care o pune în limba și stilul scrierilor sale; cu alt prilej, dînsul ar putea scăpa și mai norocos de ispita ardelenismelor de care nu-i cu totul limpezit acest volum.

Un singur lucru ne miră: de ce atîta dragoste pentru neînsemnătorul titlu de nobleță — *«de»* — chiar și la tinerii mai răsăriți ai unui neam de țărani așa de aleși ca țărani Ardealului? Paginile pe care d. Csato le dedică apărării acestei silabe lipsită de rost cînd leagă două nume fără vr'o necesitate gramaticală, nu va convinge pe nimeni că unuî titlu de atîta modestie și bun simț ca titlul volumului — *«Cîteva pagine»* —, i-ar fi trebuit neapărat și un alt titlu, pretențios, care să ne arate că autorul n'ar fi om de rînd, din neam țărănesc...

*

D. Vasile M. Kogălniceanu a avut gîndul bun să publice într'o broșură populară și să răspîndească gratuit, tutulor celor ce se vor îndrepta la d-sa, discursurile clasice rostite de Mihail Kogălniceanu asupra cestiunii țărănești în zilele de 25 Mai și 1 Iunie 1862. O precuvîntare scrisă de d. Petre Grădișteanu și o introducere datorită d-lui Vasile M. Kogălniceanu sporesc cuprinsul broșurei, vroid să lămuriască pe cititori asupra oportunității editării din nou a discursurilor strălucite rostite de marele om de Stat și de Românul tot atît de mare care a fost M. Kogălniceanu.

*

Se va vorbi, cînd va îngădui spațiul, despre teza de doctorat a d-lui I. Pătrășcoiu, asupra pesimismului lui Eminescu.

I. SCURTU